

DELO

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE SLOVENSKEGA NARODA SVOBODNEGA TRŽAŠKEGA OZEMLJA

V nedeljo ob 9. uri bo v Kinu ob morju Zborovanje partizanov miru pod geslom: "Tudi Trst in predvsem Trst bo izjavil: NOČEMO VOJNE!", Govorniki: prof. Ferlan Oskar in Slava Čebulec Predseduje ing. Atto Braun

Obnovljena izdaja leto I. števil 45.

TRST SOBOTA, 1. OKTOBRA 1949

Cena 15 lir - 5 din

Zvesta socialističnim načelom obrambe miru in demokracije

SOVJETSKA ZVEZA PREDLAGA pakt petih velesil za obrambo miru

Domovina socializma ima atomsko bombo že od leta 1947. - Trumanova izjava pomenja špekulacijo oboroževalne industrije in vojnih hujskačev v ZDA - Bolj kot atomska bomba skrbi ameriške monopoliste uporaba atomske energije v industriji ki bi pomenila konec kapitalizma

Največjo senzacijo po končani vojni predstavlja izjava predsednika Združenih držav Trumana, da je bila pred nekaj tedni nepobito ugotovljena atomska eksplozija na ozemlju Sovjetske zveze. Ta alarmantna novica se je bliskovito razširila po vsem svetu ter — razumljivo — napravila najgloblji vtis. Najhuje se seveda ucinokovala v Združenih državah samih kjer so vojnohujskaški krogi doslej spretno izrabljali domačini monopol ZDA nad atomsko bombo za nevarno vojno zveščanje in ščunjanja na vojno proti Sovjetski zvezi.

Istočasno je to novico sporočil angleški javnosti ministri preden je imel zunanji minister ZSSR Andrej Višinski na glavni skupščini OZN vsem kapitalističnem svetu, zlasti se v ZDA so za razširjanje te novice vpregli ves propagandni stroj ter ji dali največji poudarek. Kajti namreč anglosaških vlad ni bilo, da vplivajo na javno mnenje svojih držav za prepoved atomske bombe v vojne namene, temveč nasprotno, vplivati s tem skrajnim sredstvom na parlament ZDA in javno mnenje v kapitalističnih državah, naj se pospeši ponovna oborožitev Evrope. Ameriški parlament namreč pravkar razpravlja o kreditih v višini 357 milijonov dolarjev za dobavo orožja evropskim državam, ki so podpisale Atlantski pakt.

Tri dni za Trumanovo izjavo je sovjetska agencija Tass izdala sporočilo, v katerem pravi, da ima Sovjetska zveza atomsko bombo že od leta 1947. Vendar tedaj ameriški znanstveniki niso hoteli verjeti izrecni izjavi zunanjega ministra Molotova, da atomska bomba je dalj časa ni več tajnost ZDA, ter so se rajši uspravili v jalovih nadah, da Sovjetska zveza ne bi imela atomske bombe pred letom 1952. Vsekakor pa je ovdaj vsak preplah, ki ga nekateri krogi povzročajo v zapadnih državah. Kajti, čeprav ima sovjetska vlada v rokah atomsko orožje, vzdržuje svoje stališče, da je brezpogojno treba prepovedati njegovo uporabo. Kar se tiče kontrole nad atomsko energijo sploh, je SZ mnenja, da bo potrebna taka kontrola, da se prepreči kršenje prepovedi sestavljeni atomsko orožje. Američani so namreč hoteli, da se postavi pod kontrolo in seveda čim bolj omeji proizvodnje atomske energije v gospodarske, zdravstvene in druge mirne ljubne namene, dočim se niso strinjali s predlogom SZ, naj se uničijo vse atomske bombe ter za vedno prepovedo kot vojno orožje.

Kajti ta novi vir energije, ki bo skoraj zastopil, bi v bližnji bodočnosti izpodrinil premog, petrolej in druga goriva, kar bi pomnilo polom velikih ameriških trustov ter odločilen korak v novo dobo — v komunizem.

Poleg tega pa naj bi ta vest odvrnila pozornost prebivalcev zapadne Evrope od težkih udarcev, ki so jih zadali ameriški magnati s prijetjem svojih sovražnikov.

NOČEMO VOJNE!
Tem nepreglednim množicam naprednega človeštva se bomo pridružili jutri tudi mi Tržičani, ki imamo bolj kot kdor koli drugi interese, da ne pride do vojne, ki bi z našim samim atomsko bombo mogla porušiti zadnji sled življenja v našem mestu.

TUDI DEMOKRATE V CONSKI SVETI!

Deputacija KP in SIAU pri Palutanu Miljski komunisti za dvojezičnost

V tork je bila pri conskem predsedniku prof. Palutanu delegacija Komunistične partije in SIAU, sestojela iz dr. Pogossija, prof. Ferlana in tov. Bidovca, ki je zahtevala, da naj imenovani organizaciji dobiva v pokrajinskem predstavništvu toliko mest, kolikor jima po volilnih izidih sorazmerno pripada.

Doslej ti dve stranki, ki predstavljata delavski razred in demokratično prebivalstvo Trsta, nista imeli niti enega svojega predstavnika ne v pokrajinskem odposlanstvu, ne v opravnem odboru, ne v upravnem sodišču. Zato so imenovani zastopniki zahtevali, da se ta krivica čimprej popravi in se omogoči, da bo delovno ljudstvo imelo svoje odposlance tudi v najvišji civilski oblasti.

Civlki predsednik je obljubil, da bo to zahtevo preučil ter bo v nekaj tednih dal svoj odgovor.

Občinski svet v Miljah je bil v ponedeljek sklican na izredno zasedanje, da razpravlja o važnih vprašanjih svoje občine. Kot prva točka dnevnega reda je bilo vprašanje dvojezičnosti. Skupina komunističnih svetovalcev je predložila resolucijo, v kateri zahtevajo v imenu občinskega sveta miljske občine od Vojaške uprave, da takoj izda odlok o pravici Slovencev uporabljati na občini svoj materni jezik, kakor je to že veljavno v ostalih podeželskih občinah cone A.

silnim razvrednotenjem njihovih valut. Znani vojni hujskači so porabili to vest za ponovno ščunjanje na vojno proti SZ ter proti sovjetkov državam na skupščini, izvzemi onih ZDA, Anglije in Jugoslavije, se je izrazil, da predstavlja sovjetski predlog stvarno izhodišče pogajanj, za ugotovitev miru in svetu.

V ponedeljek je govoril jugoslovanski zunanji minister Kardelj, ki je v najnesmernejših klevetah napal Sovjetsko zvezo in države ljudske demokracije. Ponavljal je znane in že na laž postavljene provokatorske klevete ameriških agencij, češ da SZ skuša z grožnjami in z vojaškimi demonstracijami strmooglavit jugoslovansko vladno. Rekel je, da Višinski nima pravice govoriti o miru, dokler SZ uporablja grožnje proti Jugoslaviji. Ta govor, ki je bil najbolj strupen, kar so jih kdaj govorili predstavniki reakcijskih vlad na OZN, dokazuje, da se je Titova vlada popolnoma prodala imperialistom ter postala njihov pes-krvas. Dokaz temu je tudi dejstvo, da bodo ZDA podpirale njihovo kandidacijo v Varnostni svet proti zastopniku Čehoslovaške.

Ukrajinski delegat Manuilski je naslednjega dne z vsvo odločnostjo pobil laži osumnje bankrotarjeva, ki je nazval Titovo vladno, eki so plačani od imperialistični kot protisovjetski agenti Razkrinkal je Titove tajne dogovore z atensko vladno za napade proti Albaniji in Bolgariji.

Kot posledica razkritij na Rajkovem procesu

ZSSR odpovedala pogodbo prijateljstva in pomoči za Jugoslavijo

Zasluzena kazen izdajalcem: Rajk, Szonyi in Szalay obojeni na smrti

28. septembra 1949. Je sprejel namestnik zunanjega ministra ZSSR A. A. Gromikov začasnega pooblaščenca Jugoslavije v ZSSR in mu je izročil noto sledeče vsebine:

"Tekom procesa proti Rajku, zločinu proti državi in špijonu, ter njegovim skrivcem, ki so bili istočasno tudi vojni jugoslovanske vlade, se je izkazalo, da vodi jugoslovanska vlada že dolgo časa da delo sovražno in razdiralno delo na škodo Sovjetske zveze, ki ga poskušava hinavsko zakriti pod lažnjivimi zatratjenji prijateljstva namraz ZSSR.

Proces v Budimpešti je tudi pokazal, da so voditelji jugoslovanske vlade vodili in še nadalje vodijo svojo sovražno in razbijsko dejavnost proti Sovjetski zvezi ne samo na lastno iniciacijo, nego na osnovi neposrednih navodil tujih imperialističnih krogov. Razen tega dokazuje dejstva, ki so bila razkrita na tej razpravi, da je sedanja jugoslovanska vlada popolnoma zaslužena tujim imperialističnim krogom in se je izpremenila v orodje sovražne in razdiralno delo na škodo Sovjetske zveze, ki ga poskušava hinavsko zakriti pod lažnjivimi zatratjenji prijateljstva namraz ZSSR.

Ta dejstva pričajo, da je pogodbo o prijateljstvu, medsebojni pomoči in povojnem sodelovanju med ZSSR in Jugoslavijo, sklenjeno 11. aprila 1945, sedanja jugoslovanska vlada nesramno pojeptala in raztrgala. Na osnovi omenjenega sovjetska vlada izjavlja, da se ZSSR od sedaj več ne smatra vezano po obveznostih, ki izhajajo iz gori omenjene pogodbe.

V imenu sovjetske vlade: Namestnik zunanjega ministra Gromiko.

Preteklo soboto je bila izrečena obsodba v veliki sodni razpravi proti skupini trockiističnih zarotnikov Szalay so bili obsojeni na smrtno kovo v Budimpešti.

Trije obtoženci Rajk, Szonyi in Szalay so bili obsojeni na smrtno kovo v Budimpešti. Szalay so bili obsojeni na smrtno kovo v Budimpešti.

Trije obtoženci Rajk, Szonyi in Szalay so bili obsojeni na smrtno kovo v Budimpešti. Szalay so bili obsojeni na smrtno kovo v Budimpešti.

Trije obtoženci Rajk, Szonyi in Szalay so bili obsojeni na smrtno kovo v Budimpešti. Szalay so bili obsojeni na smrtno kovo v Budimpešti.

so naleteli na splošno odobravanje pri vseh delegatih skupščine, razen pri jugoslovanskih, ki edini niso ploskali. Velika večina predstavnikov držav na skupščini, izvzemi onih ZDA, Anglije in Jugoslavije, se je izrazil, da predstavlja sovjetski predlog stvarno izhodišče pogajanj, za ugotovitev miru in svetu.

V ponedeljek je govoril jugoslovanski zunanji minister Kardelj, ki je v najnesmernejših klevetah napal Sovjetsko zvezo in države ljudske demokracije. Ponavljal je znane in že na laž postavljene provokatorske klevete ameriških agencij, češ da SZ skuša z grožnjami in z vojaškimi demonstracijami strmooglavit jugoslovansko vladno. Rekel je, da Višinski nima pravice govoriti o miru, dokler SZ uporablja grožnje proti Jugoslaviji. Ta govor, ki je bil najbolj strupen, kar so jih kdaj govorili predstavniki reakcijskih vlad na OZN, dokazuje, da se je Titova vlada popolnoma prodala imperialistom ter postala njihov pes-krvas. Dokaz temu je tudi dejstvo, da bodo ZDA podpirale njihovo kandidacijo v Varnostni svet proti zastopniku Čehoslovaške.

Ukrajinski delegat Manuilski je naslednjega dne z vsvo odločnostjo pobil laži osumnje bankrotarjeva, ki je nazval Titovo vladno, eki so plačani od imperialistični kot protisovjetski agenti Razkrinkal je Titove tajne dogovore z atensko vladno za napade proti Albaniji in Bolgariji.

PROGLAS ODBORA ZA MIR

Zene in moške STO!

Ko nas tisoči padlih v vojni in pod bombami, na stotine invalidov in pogrešanih, tisoči žrtev koncentracijskih taborišč, desetstotisoč brezdomcev in brezposelnih, se vedno navdajajo z bolestojo in obupom, se je zopet pripravila nova vojna.

Oni, ki skušajo obdržati svojo nadoblast nad svetom, pripravljajo vojno, ki bi bila za Trst, katerega smatrago kot izhodišče za svoje napadalne pustolovščine proti narodom, tisočkrat bolj tragična po svojih učinkih.

V Trstu pripravljajo vojno z odpravo demokratičnih svobod, z ojačeno ofenzivo proti delavstvu, s prisilnim zastojem naše industrije, z onemogočanjem trgovskega prometa, s ščunjanjem narodnostne mržnje ter s tlačanjem in izpiranjem našega ljudstva, da bi ga tako odgnali od njegove borbe za obrambo miru in življenjskega obstoja.

Mogočen pokret pristaev miru v Italiji kaže: "Nočemo vojne!" V Jugoslaviji pa se v istem duhu bore proti usuzjevalni in provokatorski politiki vlade, ki govori, da ni nevarnosti vojne, istočasno pa aktivno sodeluje pri njenih pripravah.

Združeni z onimi iz vsega sveta bomo tržški pristaevi miru pokazali vsem, kdo so prijatelji miru pri nas in v svetu, borili se bomo proti sovražnikom miru ter bomo prepričali, da bi nas mogli prekinjati naši sinovi, da nismo hoteli in znali obvarovati jih pred strahotami, ki smo jih mi že pretrpeli.

Kakor pogost drugod, so tudi v Trstu številneji oni, ki hočejo vojno, in bodo najmočnejši, če se bodo znali združiti, sporazumeti ter borili, da bi zagotovili Trstu in njegovemu prebivalstvu mirno bodočnost.

Razkrinkajmo vse sovražnike miru in bratstva med narodi.

Spomnimo se 10. junija 1944., rizarne, ulice Ghega, množičnih aretacij, zaklonišč, koncentracijskih taborišč, sinov, ki smo jih izgubili. Strmimo preko vseh socialnih, narodnostnih in političnih razlik svoje vrste okrog svetovnega pokreta pristaev miru!

Pravno združeno 2. oktober, mednarodni dan miru!

TRZASKI ODBOR PRISTASEV MIRU

Opozorilo Odbora za mir

Tržški odbor pristaev miru se je 23. t. m. sestal, da bi razpravljal o pripravah praznovanja 2. oktobra, mednarodnega dneva miru.

Predstavniki raznih organizacij, ki je Odbor pristaev miru videl obvestilo nekega samozvanega odbora za obrambo miru za STO, objavljeno v titovskem časopisu (in sicer v »Primoskem dnevniku« in »Corriere di Trieste«), izjavlja, da je to obvestilo ponovna titoska provokacija, ki predstavlja sabotažno borbo za mir. Beograjska kriska zanika nevarnost vojne, istočasno pa sodeluje v načrtih, kako bi jo sprožili, in preganja s fašističnimi terorjem jugoslovanske pristaev miru.

Tržški odbor pristaev miru razgalja to provokacijo in selparijo pred vsemi onimi, ki bi jih v dobi prvi mogli preprečiti navedeno časopisje.

Tržški odbor pristaev miru

Edino demokratični pokret štiti naše šolstvo

KDO SABOTIRA SLOVENSKE SOLE IN VRCE

Ze nekaj časa gotovi elementi širijo z določenim namenom vesti po raznih krajih, predvsem pa v miljskem okraju, v Barkovljah in pri Sv. Ivanu, po katerih naj bi Komunistična partija prepovedala svojim članom slovenske naroonosti, da bi vpisovali svoje otroke v slovenske šole. Istočasno pa se pristaevi Slovence demokratske zveze, med katerimi tudi sam gospod Agneletto, pridružujejo osebno namizno tovariser ter jih vabijo, naj bi se svojim pridružil pri obrambi slovenske šole ter da naj bi napravili pritisk na slovenske starše, da bi vpisali svoje otroke v slovenske šole. S tem podkajajo, da se Partija ne briga za zaščito nacionalnih pravic.

Te provokacije, ki so nedvomno povezane z drugimi akcijami v raznih strahci, se dogajajo ravno te dni, ko našo Partijo blatijo z najbolj strupenimi napadi. Zato Izvršni komitet izjavlja, da niso bila z njegove strani nikoli dana gori omenjena navodila, pač pa je prav Komunistična partija tista, ki se je vedno in se bo tako tudi v bodoče borila za obrambo nacionalnih pravic Slovencev. Borila se bo tudi za to, da bo slovenskim prebivalcem zagotovljena možnost izobraževanja v lastnem maternem jeziku. V tem namenu zahteva od občin, oziroma od ZVU, da se ustanovijo otroški vrteci in šole raznih stopenj, kjer koli so potrebni.

Izvršni komite KP STO

Zadnje čase hodijo po Sv. Ivanu, ki so se zatekle v Trst iz to-majskega samostana, ter obiskujejo starše in jih nagovarjajo, da bi poslali otroke v slovenski otroški vrtec, katerega organizirajo v svoji obdoližila nobene krivde, nego jih je izgnala izključno za Ypresalijo. Nesmiselne rapresalje titovcev od kajujejo njihovo slabost in polom.

Ze nekaj časa gotovi elementi širijo z določenim namenom vesti po raznih krajih, predvsem pa v miljskem okraju, v Barkovljah in pri Sv. Ivanu, po katerih naj bi Komunistična partija prepovedala svojim članom slovenske naroonosti, da bi vpisovali svoje otroke v slovenske šole. Istočasno pa se pristaevi Slovence demokratske zveze, med katerimi tudi sam gospod Agneletto, pridružujejo osebno namizno tovariser ter jih vabijo, naj bi se svojim pridružil pri obrambi slovenske šole ter da naj bi napravili pritisk na slovenske starše, da bi vpisali svoje otroke v slovenske šole. S tem podkajajo, da se Partija ne briga za zaščito nacionalnih pravic.

Te provokacije, ki so nedvomno povezane z drugimi akcijami v raznih strahci, se dogajajo ravno te dni, ko našo Partijo blatijo z najbolj strupenimi napadi. Zato Izvršni komitet izjavlja, da niso bila z njegove strani nikoli dana gori omenjena navodila, pač pa je prav Komunistična partija tista, ki se je vedno in se bo tako tudi v bodoče borila za obrambo nacionalnih pravic Slovencev. Borila se bo tudi za to, da bo slovenskim prebivalcem zagotovljena možnost izobraževanja v lastnem maternem jeziku. V tem namenu zahteva od občin, oziroma od ZVU, da se ustanovijo otroški vrteci in šole raznih stopenj, kjer koli so potrebni.

Zadnje čase hodijo po Sv. Ivanu, ki so se zatekle v Trst iz to-majskega samostana, ter obiskujejo starše in jih nagovarjajo, da bi poslali otroke v slovenski otroški vrtec, katerega organizirajo v svoji obdoližila nobene krivde, nego jih je izgnala izključno za Ypresalijo. Nesmiselne rapresalje titovcev od kajujejo njihovo slabost in polom.

IN SEDAJ NA DELO!

Na II. kongresu, ki se je vršil v dvome, češ v strateški bazi itak ni mogoče ničesar napraviti. Toda z entotnostjo akcije je mogoče doseči vse. Kongres je npravedal široke akcije za obrambo miru, za hitro rešitev tržškega vprašanja, za obnovo demokratičnih pravic ter za izboljšanje tržškega gospodarstva in življenjskih pogojev prebivalstva, zlasti delavcev.

Prvič se je resno obravnavalo nacionalno vprašanje ter borba proletarskega internacionalizma proti vsakemu nacionalizmu ter kozmopolizmu, ki ga popirja imperializem in njegov glavni agent tizem. Kongres je potrdil svojo nemajno zvestobo SZ in B-ljvskeji partiji, s katerima smo in bomo bidez vsakih pridržkov; kajti notranja in zunanja politika SZ dokazuje že 23 let, da so vsa druga vprašanja podrejena vprašanju miru in socializmu.

Partija je napravila mnogo korakov naprej. Podvojila je svoje članstvo, utrdila se je na znotraj, razširila svoj vpliv ter dosegla na volitvah velik uspeh. Toda se maršikaj je treba napraviti, da se otresemo napak, ki nam jih je zapustila klika, da je postanemo resnična stalinska partija. Pridobivomoramo tisoce novih članov pri tem pa se ojačiti revolucionarno budnost. Poživiti moramo nše celice, zlasti v velikih tovarnah. Treba je izvesti veliko vzgojno akcijo, da bi člani seznanili z organizacijskimi načeli in partijsko demokracijo, v kateri naj vlada iskrena in konstruktivna kritika in samokritika ter zavestna disciplina.

Kongres je tudi poudaril važnost delovanja komunistov za ojačanje delovanja sindikatov, mladinske in ženske organizacije, zadrugništva, SIAU, OF in prosvetnih organizacij ter za ustvaritev velikega pokreta Ljudskih zborov v podporo našim predstavnikom v občinskih svetih. Organizirati moramo kontno sirjenje našega tiska, da omogočimo »Laboratorij« in po možnosti tudi »Delna« dneвно izhajanje.

To je v kratkem obračun in smerenice II. kongresa. Sedaj pa, tovariši, na delo, med ljudstvo, da uresničimo te sklepe!

VITTORIO VIDALI

Novi Izvršni komite

Novi Centralni komite KP STO je imel v soboto svojo prvo redno sejo. Soglasno je bil izvoljen izvršni komite, ki sestoji iz sledečih tovariser: Bernetic Marija, Blažina Angel, Desiradi Alessandrino, Gasparini Leopoldo, Gasparini Francesco, Jaksešič Giorgio, Marković Zvonko, Semilli Emilio, Sisković Karel, Vidali Vittorio ter Weiss Laura.

Tov. Vidali je v daljšem referatu povzel naloge, ki jih je kongres naložil novemu Centralnemu komiteu.

Za predsednika Centralne kontrolne komisije je bil izvoljen tov. Gasparini Leopoldo, za njenega sekretarja pa tov. Zanghrella.

dujejo naši borbi za slovensko šolstvo in nanje bo padla vsa odgovornost. Zal so med njimi tudi slovenski učitelji in učiteljice, ki bi se prvi morali boriti za naše šole. Ob prihodnji tak priliki bomo objavili njihova imena ter jih razkrinkali pred slovensko javnostjo.

Slovenski starši solcobveznih otrok na Opčinah dobivajo zadnje dneve pozivnice italijanskega didaktičnega ravnatelja in bivšega fašista M. Ferrettija, ker vsakoje vs, če je otroke v šolo. Ker vpisajo ve, so je on ravnatelj italijanske šole, pomeni ta poziv za ljudi, ki so v javnih službah, moralen pritisk na slovenske starše, da vpisajo otroke v italijansko šolo. Gospoda Ferrettija opozarjamo, naj skrbi za otroke italijanskih staršev, dočim naj skrbi za slovenske prepusti ravnatelju slovenske šole.

Vse slovenske starše pa pozivamo, da naj se ne ozirajo na take pozive ter naj brez vsake skrbi vpisajo otroke v slovenske šole.

PROSVETNIM DRUŠTVOM!

Z ozirom na objavo takozvane glavnega odbora SHPZ, ki je bila v torkovi številki Primorskega dnevnika, opozarjamo vsa društva, da je izredni občni zbor SHPZ sklican strogo v okviru njenih pravic (9. člen — 11. točka) in da bodo zato njegovi sklepi pravno veljavni in obvezni za vse včlanjene organizacije in ustanove. Iz tega razloga naj ne nastanejo provokacijam bivšega vodstva, ki se je v krsienjem pravil in sklepe obnega zbora ter načel SHPZ postavilo izven zakona.

PRIPRAVLJALNI ODBOR LJUSKE PROSVETE

Danes je še čas! Preprečimo načrte imperialistov, da zanehtijo novo svetovno vojno

Politika ZSSR in ZDA v pogledu atomske energije

ATOMSKA ENERGIJA IN ATOMSKA BOMBA

Ze pred prvo svetovno vojno so začeli znanstveniki raziskovati atomsko energijo. Prve večje praktične rezultate teh raziskovanj smo videli koncem druge svetovne vojne. Razglasila jih je širom sveta silna eksplozija bombe v Hirošimi.

Atomska bomba je samo en del možnosti, ki jih nudi izkoriščanje atomske energije, to je le tisti del, ki se nanaša na vojne svrhe, ki se časa le na uničevanje in rušenje. Atomska bomba je samo najslabši način izkoriščanja nove iznajdbe, ki bo prinesla na drugih poljih silen napredek, bodisi v znanosti, kakor tudi v gospodarstvu in industriji.

Atom v svrhe miru

Atomska energija se lahko izkoristi v mirne svrhe in bi se v te svrhe edino smela izkoristiti. Danes delajo v raznih deželah sveta atomske baterije, ki proizvajajo toploto in električno energijo. Silno male, točno preračunane količine zadoščajo, da spravimo v pogon velike elektrocentrale, preko oceanske parnike itd. Napredni znanstveniki kot Joliot Curie in drugi delajo v tem smislu in so dosegli lepe uspehe. Tudi Sovjetska zveza je stopila na tej poti.

Uporaba atomske energije v mirne svrhe pa prinaša vsemu do sedanjemu gospodarstvu silne preobrate in izpremembe v bližnji bodočnosti. Majhne količine atomskih snovi bodo zadoščale, da bodo stekli v pogon veliki stroji, parniki, energetske centrale; atomska energija bo zato nadomestila na najrazličnejših področjih premog, bencin in drugo gorivo. Tam kjer so bili v preteklosti in še danes potrebni milijoni rudarjev v premogovnikih in milijoni v petrolejski industriji bo potrebno v bodočnosti mnogo manj delovnih sil za pridobivanje atomskih snovi. Z istim številom delovnih sil se bo torej ogromno dvignila življenjska raven množice, saj bodo z istim delom lahko proizvajale mnogo večja bogastva. Tako bo stanje v Sovjetski zvezi in socialističnih deželah, zato so vložile vse napore v raziskovanje atomske energije v miro-ljubne namene.

Popolnoma drugače pa je stanje z Združenih državah Amerike in ostalih kapitalističnih deželah. Tisoci milijard vrednosti so v rokah ameriških monopolistov; te milijarde se naložene v industriji in rudnikih. Skoraj vsa ameriška industrija gre danes na pogon premo-ga in petroleja. Mirno izkoriščanje atomske energije bi torej pomenilo milijardne izgube petrolejskih in premogovnih industrij, in podobne izgube v ostali industriji. Ker pa kapitalistom ni mar blagostanje ljudstva, nego njihov dobiček, bi ta gospodarski preobrat pomenil omejitve delovnih sil in torej milijone brezposelnih, kar bi prineslo težke socialne preobrate in nemire. To so razlogi zakaj ameriški kapitalisti dosledno sabotirajo vsak poskus uporabiti atomsko energijo v miro-ljubne namene.

Komisija za atomsko energijo ZDA je dala poročilo, v katerem je rečeno:

«Tudi pod najugodnejšimi pogoji ne vidimo možnosti, da bi v razdobju krajšem kot 20 let dvignili izkoriščanje atomske sile za pridobivanje proizvodne energije.»

V reviji «Nations» je pisal Engel o tem delu imperialistov pod naslovom: «Nobenih atomov za mir.»

Atom v svrhe vojne

Generalna skupščina OZN se je prvič lotila vprašanja atomske bombe na svojem zasedanju decembra 1946. Pod pritiskom javnega mnenja so takrat glasovali tudi delegati kapitalističnih dežel za prepoved atomskega orožja in poverili Varoštemu svetu nalogo, da sklep izvede v prako.

Atomska bomba je napadalno sredstvo. Ona ni samo napadalno sredstvo, ona je še več, ona je sredstvo vojnega terorizma, ker služi lahko samo kot masovni teror in je ne bo mogoče uporabiti na fronti.

Za tako orožje se lahko zanimajo le tisti, ki imajo napadalne namene pred drugim deželam. Kdo noče napasti tujega ozemlja, kdor noče izvajati terorja, ne rabi tega orožja. Kdor noče razširiti svojega gospodstva na druge dežele, ne rabi atomske bombe.

Danes ima tudi ZSSR atomsko bombo, ker bi sicer mislili vojni nujskaci v ZDA, da imajo omejene prednosti za vojne pastoroševne in je bila ZSSR prisiljena, da jim prepriča, da bo na njihov udarec lahko odgovorila z enakim.

Toda minile je leto 1947, a atomska bomba ni bila postavljena izven zakona za niso bili proti njej povzeli nobeni ukrepi. Delegati ZDA in drugih kapitalističnih dežel so s sabotazo zavirali pogajanja in jih končno prekinili. Oni so namreč prinesli na dan in se danes prilagajajo isti predlog, ki se glasi: «Vajprej garancije, potem prepoved atomskega orožja; najprej sigurnost, potem umenjenje atomskih bomb. Pod krinko teh besed so odjavili sovjetske predloge po prepovedi in umenjenju atomske bombe. V času, ko so govorili o sigurnosti in garancijah, so pomnožili raziskovanja in povečali proizvodnjo atomskih bomb. Istočasno, ko so nekateri odgovorni državni govorniki o sigurnosti in garancijah, so drugi državni govorniki izjavljali načrte (in jih opevali) za pospešeno proizvodnjo atomskih bomb. Ali si je mogoče zamisliti večjo hnavstveno in izem-merstvo? Ali ne bi bila največja garancija za mir prepoved atomske bombe in njeno uničenje? Samo najbolj lasisteni zločinci lahko prikazujejo narasčajoče stvela atomskih bomb v eni sami državi, kot dvigvanje sigurnosti mira. A tako je bilo stalice ZDA, ker so upale, da imajo samo ene atomske bombe.

Tudi v leto 1947, so na zasedanju Generalne skupščine OZN odbue kapitalistične države pod vodstvom ZDA vse sovjetske predloge, da se ukline in prepove atomsko orožje in zmanjša oborožene sile za eno tretjino. Svoje vojnouhujskaško stališče so skrivali za stališčem, da so potrebne garancije in sigurnost.

Danes so ZDA morale priznati, da ima atomska bomba tudi ZSSR. A medtem, ko je ves demokratičen svet sprejel z navdušenjem sovjetski predlog o ukinitvi atomske bombe in omejitvi oboroževanja, so začeli kapitalisti gonjo, da se pojača

proizvodnja atomskih bomb, da se začne proizvodnja na debelo, v upanju, da bodo lahko v prednosti pred Sovjetsko zvezo.

Kapitalistični svet je danes dokazal, da noče proizvajati atomske energije v svrhu napredka, nego le v svrhu rušenja. V svojem poslednjem razdobju kaže kapitalizem znake, da ni več zmožen rešiti nobenega vprašanja človeštva, nego poskuša potegniti vse človeštvo za seboj v propast.

VSI V OBRAMBO MIRU!

Poziv stalnega odbora Svetovnega kongresa partizanov miru ob priliki 2. oktobra, mednarodnega dneva miru

Možje in žene vseh dežel!

Kakor avgusta 1914, kakor septembra 1939, je tudi danes mir v svetu v nevarnosti. Kakor takrat je tudi danes mala skupina ljudi, ki je željna dobičkov in hrepeni po svetovnem gospodstvu ter grozeč z atomsko bombo, ovira mirne odnose med narodi. S pomočjo svojih podrejenih viad organizirajo nove vojne zveze.

Ratifikacija Atlantskega pakta, sklep, da se vrne oblast in orožje krivnikom v zapadni Nemčiji in na Japonskem, dajanje pomoči najbolj zagrozenim sovražnikom lastnih narodov, financiranje vojne, ki jo vodi Tsaldaris proti grškemu narodu, vzdrževanje vojnih ognjišč v kolonijah: vse to razkrinjuje hinavske in lažnjive podpisnike takozvanih obrambnih paktov kot krivce za nastalo katastrofo.

Začetniki tega sistema vojnih zvez in neprestanega škovanja na vojno, vodijo že sedaj prebivalstvo svojih dežel v bedo in ga silijo, da prenaša težave nove tekme v oboroževanju.

Delavci so prisiljeni, da prenašajo zniževanje svojih plač in zniževanje kupne moči teh plač ter, da imajo stalno očmi strašilo brezposelnosti.

Kmetje, obrtniki in mali trgovci so prisiljeni, da plačajo vedno večje davke. Pastolovci željni vojne izvajajo v svetu policijski teror in teptajo svobodo narodov. Oni pojačujejo izkoriščanje in tlačanje kolonialnih narodov.

Oni bi želeli vrci človeštvo v najbolj krvavo vojno, kar jih je kdaj bilo. A danes nismo več v letu 1914 in niti v 1939. Zmaga narodov nad fašizmom je znatno doprinesla k pojačanju sil miru. Danes so one dovolj močne, da zaustavijo roko uvoih vojnih zločincov.

Na stoletje milijonov mož in žen stoji, brez ozira na politična prepričanja, vero, narodnost in rasno pripadnost, odločno v obrambi življenja in svobode celih sveta. Oni so strnili svoje vrste okrog Svetovnega kongresa partizanov miru.

V več kot 72 deželah, ki se nahajajo po vseh kontinentih, se organizirajo sile miru in nepremagljivo zvezo. V številnih deželah, a posebno v Franciji in Italiji, so se dvignile, proti vse večjemu nasilju vojnih hujskačev, zahteve po miru z milijoni podpisov in so bile organizirane silne masovne demonstracije.

Akcija teh sil miru je doprinesla v veliki meri k sklicanju konference starih zunanjih ministrov in k rezultatom, ki so bili doseženi na tej konferenci.

Vendar pa zahteva grozeča situacija, ki so jo stvorili vojni hujskači, da sile, ki podpirajo mir podvzamemo širšo in odločnejšo akcijo.

Zato se je stalni odbor Svetovnega kongresa partizanov miru odločil, da organizira 2. oktobra Mednarodni dan borbe za mir. Za sile ki se bore za mir mora 2. oktober pomeniti jačanje njihove akcije za rešitev človeštva.

Možje in žene vseh dežel pokažite s silno, svetovno demonstracijo nezlomljivo silo pobornikov miru.

Vsi skupno, ročni in umski delavci, vseh narodov, vseh veroizpovedi in vseh političnih prepričan — ker so naša življenja v nevarnosti v isti meri, ker bombe ne izbirajo žrtev,

2. oktobra bomo rekli: Nočemo vojne! Enotni in združeni v nastopu smo nepremagljivi. Mi bomo zmagali v borbi za mir in življenje.

RAZGOVOR...

OTON ŽUPANČIČ

— Nocoj sem jih videl, mama, nocoj. Pa koga neki, sinko moj?
— Vse, ki so šli takrat.
— Beži no sinko!!
— Res, mama, res, vse skup, velik so gnali hrup, moške in konji, vse v zmedu, vse zbegano, vse kakor v oblakih vihar...
Nikar, sinko, nikar!
Po si sanjal, lej ga no, kdo se plašil bi sanj!
Le pojdi pa piši za jutri nalogo!
— Pa nič... če ne smem, pa ti ničesar ne povem.

— Ves, mama, koga sem videl se? Koga?
— Očeta.
O pasja noga! Z zaprtimi očmi — ti si pa tiči!
— No, dobro, pa nič!
Pa nič.

Kako si rekel prej?
O, da se boš delala norca, kaj ne! Jaz moram pisati nalogo.
No, kar povej, saj vidim, da komaj čakaš.
— Mama, očeta sem videl, joj!
— Kako, kako si ga videl?
— Saj sam ne vem prav, kako bi povedal,

tako je čudno bilo...
I če si ga videl, boš vendar vedel, domišli se je, sinko, domišli se!

— Ves — vse na kupu, možje in konji, in sredi med njimi je bil v tistem črnem hrupu.
Ziv, sinko, živ?
— Jaz sem ga izmed vseh spoznal; oddalec, oddalec sem gledal ga, mama a kot da pod milim Bogom sva sama, tako sema ga izmed vseh spoznal.
No, sinko, in kaj potem?
— Potem je naenkrat pal z viška vznak.
Joj — ali si videl prav?
— In kakor oblak se je vse razbegnilo, moške in konji, vse drlo bogvekam; on sam je ostal sredi snega in jaz pri njem obraz v obraz.
Obraz v obraz... Oho!
Sinko — ta je pa bosar: saj si gledal oddalec samo!
— O mama, kako si neumna: če pravim, da sam ne vem, kako! Saj res, saj res... moj Bog, vse kar mi čebijaš, so same sanje,

VEREŠČAGIN: «Smrtno ranjen...»

In sanje so laž...
Le pojdi, pa delaj za jutri nalogo...

— Mama kakšne pa so rane?
Ah, sitnež, kaj jaz vem!
— Pesem poje:
Vse so bridke, smrtno črne, druge rudeče, smrtno skeleče, druge hladče, smrtno da srca izkopane, druge so plitke...
No, vidiš, saj veš sam.
— Mama, pa vendar: Kakšne so? Kakor pravi pesem.
— Pesem ne pravi prav: Jaz sem videl očetovo...
Beži — oče je zdrav, še večeraj je pisal, skoro se vrne je obetal.
— Jaz pa sem videl, mama, videl njegovo levo stran...
z desnico me je objel, z levico se je odpel: «Poljubi me, sinko, poljubi me na srce, na rano, da bo laže prestano, predlogo poljuba pogreša mi srce že...»
— Oh, očka, tebi se meša; kje pa je rana, kje?
Jaz je ne vidim nikjer — «Le dobro mi, sinko, dobro poglej!» In tedaj...
Kaj, sinko, kaj?

— Nič... Kakor bi me iz prvi njegovih pogledal golob — sraga rdeča?
Res? Nič več?
— Nič večta. Kakor golobje oko?
Vidiš: sreča!
Odpil sem mu jo; za njo pa je drugič pogledal golob, mirno, svetlo, bilo me je strah...
A kar nenadoma ni več bil golob, sedaj so bile jagode rudeče, rudeče, rudeče, kot bi jih prav hitro nabiral na nit, jih konec biti neče...
In potem sva jih s prsti oba prebirala, prebirala...
Kaj, sinko moj?
— No, tiste jagode... Mama, joj — jaz sam ne vem...
molila sva na strahni rožni venec ta iz njegovega srca...
Jokala sva se in smejala. Sinko, saj se ti blede...
— Ne, mama, ne! Le objemi me; tesneje, še tesneje...
glej spat se mi joče in smeje... Se večeraj je pisal, da je zdrav... Te rdeče sanje... noč jih je kriva... moljva, sinko, moljva, in vse bo prav!...

Vojni hujskači govore...

Imperialist John Foster Dulles poziva ameriške vodilne kroge, da se zvežejo v postopno velikomemorijo: «Izvršiti moramo velike zadolžitve, ki se rode lahko samo v vojni.»
Guy Irving Burch, ravnatelj Population Bulletin, določa v kalifornijski obsegu: «bi bilo potrebno zmanjšati število prebivalcev. Po mojem mnenju bi se sedanje milijarde ljudi na zemlji, ki znaša 2.250.000.000, moralo znižati na 750.000.000. Je po njegovem mnenju ena milijarda in pol ljudi odveč. Če ne bomo drugih sredstev, da se zmanjša prebivalstvo, bomo prisiljeni, da se zmanjšamo k napadalni vojni, piše v Affairs.»
Tako nameravajo ameriški imperialisti z napadalno vojno porušiti milijardo in 500 milijonov ljudi.

Vojni hujskači govore...

Truman: „Ne bomo se pomišljali uporabiti atomske bombe.“ (6. aprila 1949.)

Johnson (državni tajnik narodne obrambe ZDA): „Mi bi začeli vojno s 50 Hirošimami.“ (27. oktobra 1947.)

Maršal Montgomery: „Sovražnik je komunizem. Kot krščanski vojak izjavljam, da sem v vojni proti njemu.“ (15. julija 1949.)

Clarence Cannon (senator ZDA): „Naš cilj je oborožiti vojske drugih narodov, tako bomo omogočili, da se bo njihova mladina klala in nam ne bo potrebno poslati naše mladine.“

Ameriški kapitalisti so zaslužili z drugo svetovno vojno 87 milijard dolarjev

Ob 10. obletnici druge svetovne vojne

Ameriški imperialisti so pomagali Hitlerju sprožiti vojno

Izjava Huilla je igrala pomembno vlogo v razvoju dogodkov v pogledu Češkoslovske. Poznavačje sklepe angleških in francoskih ministrov in gotov glede podpore vodilnih ameriških krogov, je Hitler postal v London Henlein, «fuhrerja» pete kolone v Češkoslovaški. To se je dogodilo nekaj dni potem, ko je Hull izjavil, da je proti ukinitvi embarga. Henlein je formalno obširne zahteve in objubljena mu je bila popolna pomoč. Takoj ko je zapustil London, da bi se vrnil v Berlin, je «New York Herald Tribune» objavila telegram, ki je govoril, da je Češkoslovaška popolnoma brez obrambe...

Wiedemann, Hitlerjev osebni pomočnik, ki je bil poslan čisto tajno v London, je maja odnesel Halifaxova zagotovila, ki je trdil, da je Anglija «pripravljena sporazumeti se mirno ob katerikoli trenutku» glede usode Češkoslovske. «Tedaj je Hitler poskušal svoj emajski nasok». A on je zadel nepričakovano na voljo Češkoslovske upirati. Se Prisiljen umakniti se je počel svoj pritisk na svoje zapadne družabnike, da bi dosegel izročitev Češkoslovske iz njihovih lastnih rok.

V iskanju največje podpore ameriških reaktorjev, so jim nacionalni agenti dajali največjo podporo v volivni kampanji pod geslom «nevmešavanja Amerike v evropske zadeve, ki se jih ne tičejo». Kuhn čet nemško-ameriškega Bunda (hitlerjevsko množična organizacija), ke-

mik v Fordovi tovarni, je izjavil nesramno poleti 1938, v neki komisiji zakonske zbornice države New York, da je njegov cilj in cilj njegovih pristave doseči uvedbo fašističnega režima v Združenih državah.

Da bi zagotovil tesnejše stike s svojimi ameriški družabniki, je Hitler poslal svojega osebnega pomočnika, da odnese osebno sporočilo Vanderberga, medtem ko je Vireek, glavni zvezni agent v reakcionarno skupino v Washingtonu, bil poslan v Berlin, da dobi instrukcije.

Na ta način so poleti 1938. Hitler in njegovi ameriški prijatelji odločno pripravljali nesramno izdajstvo septembra.

6. Provokatorski manevri Bonnetta, Bullitta in Lindbergha

Poleti 1938. leta sta Roosevelt in Hull imela več govorov, ki so otkojali napadalec in pozivali na odpor proti njim. Toda njihovim besedam niso sledila dejanja. Politika Združenih držav se ni usmerila k enotni fronti miru, k čemur je pozivala in za kar se borila Sovjetska zveza.

V odločilnih mesecih 1938. leta je bila ameriška diplomacija v Evropi predstavljalna od Bullitta in Kennedyja, preizkušenih pobornikov politike sodelovanja z napadalcem. Poslanik Dodd, pristav politik odpora proti Hitlerju, je bil odpoklican iz Berlina. Joseph Davies, ki se je prepričal o moči Sovjetske zveze in o njeni želji ustvariti fronto miru, je dal ostavko na mesto predstavnika Združenih držav v Moskvi, Bullitt in Kennedy so bili podpirani od Hitlerju prijazne protisovjetske skupine na državnem tajništvu in od tajne reakcionarne skupine.

Nadaljevanje sledi) M. GOUSS

«Vlada ZSSR lahko sodeluje z vlado ZDA v izvedbi mirovne pogodbe in postopne razorožitve...»

STALIN (27. 10. 1949)

Na festivalu v Budimpešti...

VATIKAN - STEBER SVETOVNE REAKCIJE

Papeži v teku časov...

«Tu es petrus et super hanc petram edificabo ecclesiam meam. Po naše se to glasi: Ti si skala in na to skalo bom sezidal svojo cerkev...»
«Ta rek, ki ga je baje Kristus izrekel svojemu apostolu Petru, je za papeštvo globoka pomena, kot se običajno misli. S tem rečenico je papeštvo delovalo že od svojih prvih početkov po priznanju krščanske vere po rimskem cesarju Konstantinu. In to v dve smeri: v imperialistični in v reakcionarni, v imperialistični in v reakcionarni...»

Prekrasno jamo v Briških ima še vedno v oskrbi »Societá Alpina delle Giulide. Od jame ima omenjeno društvo le koristi, ne da bi najmanj skrbelo za njeno potrebno ureditev in oplešanje. Nujno je, da se to podzemsko bogastvo resno zaščiti ter, da preide v občinsko upravo, kar zahteva SIAU s svojim volivnem programom»

Kjer Soča, Sava, Drava tek imajo svoj KONEC SAMOSTOJNOSTI in pokristjanjevanje Karantanije

Proti sredini 8. stol. so Obri zopet zabeli siliti iz Panonije proti zapadu ter zadeli ob Karantanijo. Karantanski vojvoda Borut je bil z njimi trde boje, okoli l. 740 je zaprosil svoje zapadne sosedé Bavarce za pomoč proti Obrom. Tedanji bavarski knez Otilo je Karantanijo prišel na pomoč, skupno s Slovenci premagal in pregnal Obre, toda Karantanci so odslej morali priznati bavarsko nadoblast.
Kaj pomenijo ti dogodki v naši zgodovini, nam pove M. Kos, ko pravi, da so tako pomembni in za nadaljno usodo Slovencev ter njihove zemlje tako znameniti; da si jih upam primerjati samo s pojavom prve slovenske tiskane knjige ali pa z narodnim osvobodjenjem naše dobe. Dogodki ne pomenjajo nič manj kot izgubo nekaj pridobljene samostojnosti in tej sledečo politično in versko priključitev evropskemu zapadu.
Barut je moral predati Bavarcem gotovo številno talcev, med njimi tudi svojega sina Gorazda in nekaka Hotimira (Kajtimar, Chetimar); oba sta bila na Bavarskem vzgojena v karantanstvu in postala sta kristjana, kar je bilo odločilna pomena, ko sta pozneje zavladala Karantaniji.
Toda že l. 743 so morali Bavarci priznati nadoblast Frankov, z Bavarci vred pa tudi njih podložni Karantanci. Odtlej, pa vse do konca prve svetovne vojne je bila usoda Slovencev v rokah frankovskih, oziroma pozneje nemških vladarjev. Sicer so franki pustili Karantanijo gotovo notranje svobodno in tudi domove kneze, vemo pa, da sta že Gorazd in Hotimir, torej prva slovenska kneza pod franki, bila umesena z njihovim privojenjem.
Precno nadaljujemo z zgodovinskimi dogajanjem ne bo odveč, ako si malo ogledamo uvajanje krščanstva med Slovenci.
Krščanstvo so se Slovenci kaj žilavo uprli. Ne bomo se spuščali v razpravljanje ali je bila temu vzrok tradicija ali politični momenti ali nerazumevanje jezika tuje, narodnih krščanskih propovednikov; najbrže i eno i drugo i tretje. Ne hote se na tem mestu spominjamo Gregorčičevih stihov:
In prišli so krstiti jih želeč, v levici križ, a v desni meč, in oede naše so krstili sred dednih, sirmih njih planjav; a ko so krst zvršili, njih dom je bil in tuji meč krvav.
Ze leta 612 je nameraval meč Slovence irski menih Kolumban; izgleda pa, da se je med potoma ustrelil slovenskih pogonov, ker... mu je bilo razodeto v spanju, da to ljudstvo še ni zrelo za sveto vero.
Za vlade Sama je okoli l. 630 prišel v Karantanijo belgijski menih Amand, ki je bil pripravljen edeseti med Slovenci mučenški krono. Toda ni je bil deležen uspeha pa tudi ne in se je zato zopet vrnil preko Donave.
Knez Borut, ki je zašel v bavarsko odvisnost, je bil se pogon, vendar je želel, da mu Bavarci vzgoje sina Gorazda in nekaka Hotimira v krščanstvu in šele ta dva sta, kot karantanska kneza, uspešno širila krščanstvo; za vlade Gorazda je Karantanija bila že priključena v verskih oziroma sionografski škofiji ter ji plačevala cerkveni davek.
Bolj uspešno je bilo delovanje za vlade Hotimira, ki je povabil v Karantanijo več krščanskih duhovnikov, med njimi tudi škofa Modesta. Ta je zgradil več cerkva, med temi tudi ono pri Gospe Sveti edeleč Celovca, v bližini mesta, kjer je stalo že pred prihodom Slovencev krščansko svetišče pri Virunumu. Verjemo je tu bil tudi sedež škofa Modesta; ker je bil po svoji smrti (753) v tej cerkvi pokopan; njegov sarkofaj je še danes pred njem stranski oltarjem gosposvetke cerkve.
Glede »povabil« krščanskih duhovnikov v Karantanijo po Hotimiru, meni M. Kos, da smemo z upravičenostjo domnevati, da se za to navidežno prošnjo skriva v veliki meri nemški politični pritisk, zato ni čudno, da so se Karantanci že za vlade Hotimira dvakrat uprili z namenom, da se otresejo krščanstva kot nosilca tujeja jarma, morda tudi Hotimira samega, saj vemo, da je postal knez »po milosti frankovskega kralja Pipina (Moalega). Vendar je Hotimir še mogel užgati protikršćansko gibanje.
Po Hotimirovi smrti (okoli leta 759) je pa izbruhnil splošen upor; »pogonska stranka« zmagala in izgnala vse tuje in domače duhovnike, cerkve pa porušila. Več let ni bilo med Slovenci nobenega masnika in nobene službe božje (Gruden).
Toda leta 772 je vdrl v Karantanijo bavarski knez Tasilo, užugal

NEKAJ O STAREM ŠKEDNJU

»Ščedenjske krušarice,« so pekle dobre bige - »pupe,« so hodile po vodo k »fontalonu,« - »novice,« pa so dobivale v dar »vjete sirka,«

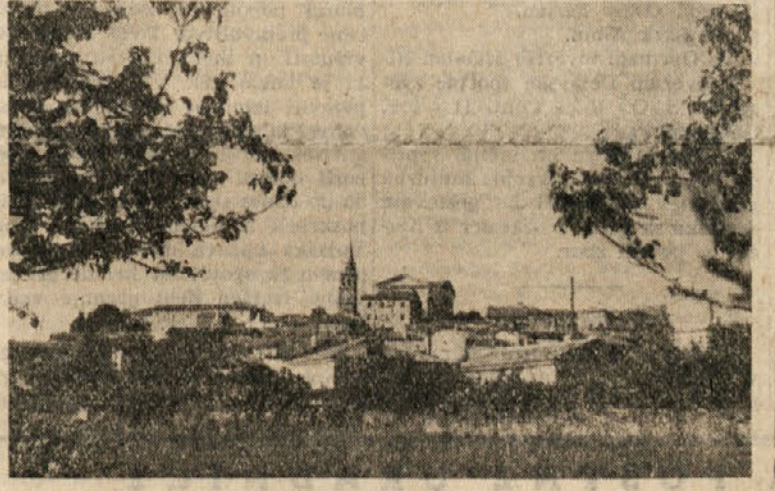
V starem Škednju, navadni kmečki vasi, je bilo mnogo starih navih in seg. Z zamiranjem kmečkega življenja v vasi so zamirale vse in di stare navade in šege. Vse se je polagoma spreminjalo v trg oz. predmestje, istočasno pa je nastajalo v njej tudi novo, moderno življenje. Danes so stare tradicije in običaji le še v spominu starejših domačinov; tu pa tam jih je tudi opisl kak pisatelj ali kronist in jih tako reši pred trajno pozabo.

go pred šagro so se pogovarjale o tem, kako bo kaiera obletena in katerega fanta bo imela za ples. Če bi nekdanji vaski vodnjak ki so ga imenovali »fontalon« mogel govoriti, bi marsikatero skrivnost lahko razodel. Pri omenjenem vodnjaku je bilo vedno polno deklet, ki so se razgovarjale o... Takrat je bilo namreč »nespodobno,« da bi deklet vasovalec med tednom, a tedna pa je bil vseeno predlog. Brihtne Škedenci so zato prav rade hodile po vodo k »fontalonu« in to tudi v večernih urah, seveda takrat se raje, ker so se tam zbirali tudi fantje. Zgodilo se je celo, da je deklet, ko je prineslo vodo domov, jo žililo v stran in se znova vrnilo k »fontalonu. Sicer pa ni bil »fontalon« isti, ki jo je tako »mikal, marveč morebitni »fontalini...»

Zivel je nekoč neki Blaž, ki je imel trgovino jestvin v Škednju. Temu človeku so se posebno smilila dekleta, gi so v zimskem času držala poln škač vode na glavi in se na cesti pred njegovo trgovino pogovarjala s fanti. Nisietokrat se je zgodilo, da je zakrbljeni Blaž stopil iz trgovine ter svetoval dekletam naj gredo domov. Dejal jim je: »Puppe, hodite domov, da ne ozebešete. Puppe pa ga niso niti silile in niti mraz jim ni bilo. Se nadalje so se pogovarjale. Vnovič je Blaž pokukal iz gostilne in svetoval pupcam, da bi šle domov. Zelo se je bal, da bi dekleta sprehudo ozelabala... Sicer pa so bila dekleta nanj zelo jezna, ker jim je arabiljav pogovora. Neka žena mi je dejala, da jo še danes boli glava, ker je preveč časa držala škač vode na glavi...»

Marsikaj so se dekleta dogovarila s fanti pri »fontalonu. Duhovnikrat so se tam tudi »zakaparale za šagro. Ker sem že omenil »zakaparanje naj navdem v zvezi s tem še nekaj besed. Nekaj pred šagro si je vsak fant poiskal pesalko in temu so dejali »zakaparanje. Dekle je moralo nato svojemu »zakaparanju kupiti lepo kravato in »sturo, »tuburozo« in »cvecica, katero je deklet pripelo na prsi fantu, ki jo je prišel iskat za ples na dan šagre. Zelo zanimivo so bile v Škednju ženitovnjake šege. Par tednov pred poroko je novica« t. j. nevesta splekla gotovo število »sobejenih« (masnih) koblacov; dolocenega vetera pa se je praznično obkrla in odšla skupno pri velikih družinah; ta kazen je ostala še potem, ko se predvno ni več žgalo. Greh kake deklet je padel tudi na njene tovarišice, zato so pa stari navadi imele pravico, da se nad nesrečnik masujejo na ta način, da ji nad glavo privežejo krila in jo s šibami po goli sramoti iztepejo iz dvorišča. Preden je Hudabivka, ki je takoj za Meto planila iz hiše in migrode v diru pobrala njene raztresene cunje pred pragom, utegnala priskočiti na tleh ležeti hčeri na pomoč, so planile nanjo domača hči, velika dekla in kravarica. Prej ni bilo ves čas nobene videti, zdaj so se mahoma nekje vzele, da izvrše nad osorvaženo mlado tovarišico njim pripadajočo postavo. Vsa poselska družina je bila zbrana na gorici in čakala, da pride do svojega deleža. Velika dekla in kravarica sta bili že postrani dekli, ki sta mrezli Meto zaradi njene lepote, hči pa se je od staršev navzela sovraštva. Tri ženske so planile na Meto, jo v hipu postavile po konci, še hitreje dvignile dekletovo gornjo in spodnje krilo nad glavo in ju tam privezale, da je bilo Metino spodnje telo popolnoma golo. Potem pa so z močnimi brezovimi šibami začele klestiti po nagem životu, zraven pa besno sikale: »Cundra cundra...»

Meta je bila vsa pijanna od bolečin in se je slepo prepustila svoji materi, ki je naravno obšla čez pas in jo vodila iz hiše, da bi čimprej izgnila izpred oči teh neizprosnih ljudi. Pri durniku pa se je vmešala Karničnica, ki je doslej sedela, kakor bi bila izrezana iz lesa. Hudabivka je urno potegnila Meto za seboj čez visoki prag, kakor bi jo hotela obvarovati pred novim napadom. Toda v veži jo je Karničnica z enim sunkom iztrgala iz materinih rok, se je polastila in se z nepopisnim sovraštvom zakladila v vanjo Strgala ji je hadero z glave, jo zagrabila za las in jo sunila čez prag, da je Meta v loku zletela pred hišo in padla na obraz. »Prokleta cundra...» Tako je zaklela Karničnica, hkrati pa zagnela vse Metine stvari za njo, njene obleke in njeno perilo, vsega za dobro culo. Nato pa je tresčila vrata v podboje, da se je stresla vsa hiša. Zdal se je zašel drugi del Metine pokore — očitna sramota pred družino, iz katere je bila z zmeraj izgnana. V tistih časih so na knetih kaznovali z očitno sramoto skoraj vsako presušnico, posebno

Pogled na Škedenj

liči vasi, koder je danes že pravo mesto. Baje so nekateri imeli nekaj navih celo v bližini današnje velikega trga. Mnogo škedenjskih navih je bilo na gricu Pantaleonu, dalje na Turkovcu v Pulju, Sobotnjaku in drugot. Pridelovali so večinoma koruzo, fižol in krompir. Imeli so tudi dobre vinograde in sadovnjake. Nekdanji Škedenci so živelj borno; privoščili so si nekaj priboljškov le za večje praznike med katere so pristevali tudi pust in običajno šagro. O pustu so pisali stiri dni zaporedoma in sicer v soboto, v nedeljo in ponedeljek ter na pustni terek. Zlasti lepo je bilo na pustni terek, ko so šli góci od hiše do hiše, za njimi pa veliko »škaramata« (sem). Nekateri »škaramata« so bile zares lepo opremljene in so večasih bile celo nagrajene. Mnogo lepše pa je bilo o tradicionalni letni šagri, ki se je navadno vršila drugo nedeljo po godu vaškega patrona sv. Lovrenca. Kot po drugih vaseh, tako so tudi v Škednju morala imeti vsa dekleta za šagro nove lepe obleke. Ze dol-

Škedenci v narodnih nošah

verjetno zelo krvavih bojih protikršćanske Slovence in pomogel na karantanski volkoviški prestol Hotimirovemu sinu Volku (Valhuh, Valhanus, Valdugus), ki je ob vstaji moral pobegniti iz dežele. Te usodne boje proti tuji veri, predstavniki in posepevatelji njegaja, nemškega imperializma nam živo opisuje Prešeren v svojem znamenem »Krstu pri Savici«. Po teh dogodkih je krščanstvo med Slovenci seveda hitreje predavalo; do popolnega uničenja »protikršćanske stranke« pa je trebalo še mnogo. Značilno je dejstvo, da se je krščanstva bolj prijelamo ljudstvo kot pa velikaški krogi; morda zato, ker so bili skriti politični nameni frankovskih vladarjev, v katerih jih je krščanstvo podpiralo, velikašom jasni, medtem ko jih nekuo ljudstvo ni poznalo. Zanimiv je dogodek, ki ga opisuje Gruden iz časa vladanja enega Volkunovih naslednikov, vojvode Inka, okoli leta 800. Ta je namreč snekoč povabil na pojedino poganske velikaše in njih krščane podložnike. Pogonom je odkazal prostor zvonja hiše na prostem in jim potrestel s kruhom, mesom in vinom v umazanih posodah, krščanskim služabnikom pa v polzelenih kozarkah. Nato so ga velikaši vprašali: »Zakaj nas tako preziraš?« On jim pa odgovoril: »Vi, ki še niste oči stili telesa pri sv. krstu, niste vredni, da bi se združili z onimi, ki so se že prerodili, temveč morate uživati hrano zunaj hiše kakor psi.« Pa še nekaj moramo na tem mestu ugotoviti! Kljub pokristjanjenju se Slovenci le niso mogli odreči premožnih običajev iz poganskih časov, ampak jih ohranili še zelo dolgo, mogoče celo do današnjih dni. Oglejmo si jih nekaj. Največji praznik poganskih Slovencev je bil ob času zimskega enakonočja, ko začne dan rasti. Imenovali so ga Koleada ali Badnjik, ki se je ohranil v današnje čase v »koleadnikih«.

Meseca aprila so praznovali prihod pomladi o sv. Jurju; v raznih krajih Slovencev je dmesen praznik »Jurjevanje«, ta dan so pa tudi kmečki posli menjavali gosposodje in se dogovarjali za posel do prihodnjega »Jurjevanja«. Poleti so praznovali praznik sonca in ognja o Kresu, kakor danes so tudi tedaj zažigali Slovenci na hrihah grmade, spuščali v dolino goreča koleca, tekali z gorečimi plamenicami itd. Da smo v Trstu zažigali kresove dokler nam ni prepovedal tega starega običaja fašizem, je še dobro v spominu vsakomur.

V Beli krajaji je bilo še leta 1228 mnogo poganstva. V Kobariču na Tolminskem so še leta 1331, po božje častili neko drevo ob svetem studencu in da so odpravili to staro navado, so morali drevo posekati in studenec zasuti. In končno — kdo ne pozna nešteti pravilje in pripovedk o vlah, rojencah, škrah, zakletih kraljicah, morskih deklicah itd. itd., ki so jih naši nonoti kaj radi pripovedovali ob dolgih zimskih večerih. Se živi vera v volkodlake, da še hudobnih ljudi, ki so se po smrti preselile v živali, predvsem v netopirje in sesajo živalim, pa tudi ljudje kril. In marsikdo, ki čita te vrstice, je trdno uverjen, da ga »amora tlačé« čí spi na hrbtu, ne zaveda se pa, da veruje isto, v kar so verovali naši predniki pred 1300 in več leti, ko jih je na to navajala njihova preprosta vera... BREJSKI

Novoustanovljeni pevski zbor v Križu

zasledujočimi, če čisto posebnimi zasledovalkami, ki so neprestano udrihale s šibami po njeni goloti in sikale: »Kuzla, kuzlasta... n... cundra prekleta...» Babe so bile kakor obdane; njih hlepeče oči so se še strašneje zagrizle v Metino bele kožo in v njeno lepo oblikovano spodnje telo, kakor pa ostra brezovina njihovih habin (močne šibe). Kakor bi jih ta deviška belina podžigala k še lujsji besnosti. Babam, posebno obema deklima, se je pri tem zdelo, da se masujejo za neko tako krivico in zapostavitost, ki sta jih grizli že od mladih nog. Zato so tem huje pritiskale za bežičima, čim bolj streno so postajalo Metino telo. Pri tem jih je podžigal krohót hlapcev, ki so zijali od hleva: »Ali si pušate kri, ho, ho... je daj Mica, ho, ho...» Stara Hudabivka se ni zmenila za udarce, ki so padali tudi po njeni roki, in je Meto kar z eno roko dvignila čez prelaz. Sramotnega šibanja je bilo zdaj konec. Znorele babe so pobesile s krvjo obravnane hbine in so se sklonjenih glav vrnile proti hiši, da po stari navadi zažgo šibe na domačem ognjišču. Hudabivka je onstran plota raztrgala povezo nad Metino glavo, da so se krila spustila in pokrila Metino nagoto. Meta se je zdaj prav za prav zavedala prestane očitne sramote. Pozabila je na razbode roke ter na pekočo bolečino svojih bokov in meč ter kriknila: »Mati, bežive!« Dvignila je roke in jo na slepo udrla po gonjah navzdol. Hudabivka pa, ki je dotlej zniževanje svojega lastnega rodu z junakom vdanostjo prenašala, ker je mislila, da je to dolžna starim postavam in si ni upala nastopiti proti močnemu Karničniku, se je zdaj znašla, kakor bi se oprstila težke omotice. Obrnila se je proti hiši, iz katere sta bili pravkar vrženi, dvignila obe pesti v zrnk in zakričala: (Nadaljevanje sledi.)

PREZIHOV VORANC SAMORASTNIKI
Po tem je rožni venec zarožljaj na tla. Hudobivka je planila k Meti... krvava rihta je bila končana. Karničnik je razvezal roke in se hitro odprlil pepel z dlani, da se je pokazala ena sama, velika, osmojena rana naklepega mesa in žil. Meta se je sunkoma dvignila, a takoj s pobešnimi rokami omahnila materi v naročje. »Na tem svetu je pravici zadoščeno — da bo še na onem pa sama glej...» S temi besedami je Karničnik opravil svoje delo. Potem se ni več brigal zanjo. Meta je bila vsa pijanna od bolečin in se je slepo prepustila svoji materi, ki je naravno obšla čez pas in jo vodila iz hiše, da bi čimprej izgnila izpred oči teh neizprosnih ljudi. Pri durniku pa se je vmešala Karničnica, ki je doslej sedela, kakor bi bila izrezana iz lesa. Hudabivka je urno potegnila Meto za seboj čez visoki prag, kakor bi jo hotela obvarovati pred novim napadom. Toda v veži jo je Karničnica z enim sunkom iztrgala iz materinih rok, se je polastila in se z nepopisnim sovraštvom zakladila v vanjo Strgala ji je hadero z glave, jo zagrabila za las in jo sunila čez prag, da je Meta v loku zletela pred hišo in padla na obraz. »Prokleta cundra...» Tako je zaklela Karničnica, hkrati pa zagnela vse Metine stvari za njo, njene obleke in njeno perilo, vsega za dobro culo. Nato pa je tresčila vrata v podboje, da se je stresla vsa hiša. Zdal se je zašel drugi del Metine pokore — očitna sramota pred družino, iz katere je bila z zmeraj izgnana. V tistih časih so na knetih kaznovali z očitno sramoto skoraj vsako presušnico, posebno pri velikih družinah; ta kazen je ostala še potem, ko se predvno ni več žgalo. Greh kake deklet je padel tudi na njene tovarišice, zato so pa stari navadi imele pravico, da se nad nesrečnik masujejo na ta način, da ji nad glavo privežejo krila in jo s šibami po goli sramoti iztepejo iz dvorišča. Preden je Hudabivka, ki je takoj za Meto planila iz hiše in migrode v diru pobrala njene raztresene cunje pred pragom, utegnala priskočiti na tleh ležeti hčeri na pomoč, so planile nanjo domača hči, velika dekla in kravarica. Prej ni bilo ves čas nobene videti, zdaj so se mahoma nekje vzele, da izvrše nad osorvaženo mlado tovarišico njim pripadajočo postavo. Vsa poselska družina je bila zbrana na gorici in čakala, da pride do svojega deleža. Velika dekla in kravarica sta bili že postrani dekli, ki sta mrezli Meto zaradi njene lepote, hči pa se je od staršev navzela sovraštva. Tri ženske so planile na Meto, jo v hipu postavile po konci, še hitreje dvignile dekletovo gornjo in spodnje krilo nad glavo in ju tam privezale, da je bilo Metino spodnje telo popolnoma golo. Potem pa so z močnimi brezovimi šibami začele klestiti po nagem životu, zraven pa besno sikale: »Cundra cundra...» Meta je bila vsa pijanna od bolečin in se je slepo prepustila svoji materi, ki je naravno obšla čez pas in jo vodila iz hiše, da bi čimprej izgnila izpred oči teh neizprosnih ljudi. Pri durniku pa se je vmešala Karničnica, ki je doslej sedela, kakor bi bila izrezana iz lesa. Hudabivka je urno potegnila Meto za seboj čez visoki prag, kakor bi jo hotela obvarovati pred novim napadom. Toda v veži jo je Karničnica z enim sunkom iztrgala iz materinih rok, se je polastila in se z nepopisnim sovraštvom zakladila v vanjo Strgala ji je hadero z glave, jo zagrabila za las in jo sunila čez prag, da je Meta v loku zletela pred hišo in padla na obraz. »Prokleta cundra...» Tako je zaklela Karničnica, hkrati pa zagnela vse Metine stvari za njo, njene obleke in njeno perilo, vsega za dobro culo. Nato pa je tresčila vrata v podboje, da se je stresla vsa hiša. Zdal se je zašel drugi del Metine pokore — očitna sramota pred družino, iz katere je bila z zmeraj izgnana. V tistih časih so na knetih kaznovali z očitno sramoto skoraj vsako presušnico, posebno

